

УДК 81.23 = 161

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ АСОЦІАТИВНИХ ПОЛІВ СЛОВА-СТИМУЛУ ДРУГ ЗА ДАНИМИ СПРЯМОВАНИХ АСОЦІАТИВНИХ ЕКСПЕРИМЕНТІВ

ТЕРЕХОВА Д.І.

Київський національний лінгвістичний університет

Асоціативний підхід до вивчення значення слова не є новим у психолінгвістиці, проте і до сьогодні залишається одним з пріоритетних напрямів дослідження семантики. Науковці використовують його як для виявлення етнокультурної специфіки образу світу представників різних етносів, так і для всебічного аналізу значення слова певної мови. У попередніх наукових розвідках ми застосовували обидва ракурси досліджень, у цій – репрезентуємо результати обробки наслідків спрямованих асоціативних експериментів, отриманих на початку ХХІ століття в Україні. У статті подано психолінгвістичний аналіз асоціативних полів слова-стимулу ДРУГ, які відбивають відповідні фрагменти образу світу українських респондентів. “Асоціативний гештальт” використано як основний метод виявлення структури асоціативних полів досліджуваного стимулу, кількості зон у гештальтах, їхнього обсягу та якісного наповнення; описано ядра та периферії асоціативних полів.

Ключові слова: образ світу, мовна свідомість, асоціативний експеримент, асоціативне поле, асоціативний гештальт.

TEREKHOVA Diana Ivanivna

Candidate of Philology, Associate Professor,
Kyiv National Linguistic University,
e-mail: dterekhova@ukr.net

PSYCHOLINGUISTIC ANALYSIS OF ASSOCIATIVE FIELDS OF WORD-STIMULUS ДРУГ (FRIEND) ACCORDING TO THE DATA OF DIRECTED ASSOCIATIVE EXPERIMENTS

Introduction The associative approach to the study of the meaning of the word is not a new one in psycholinguistics, however, having received a positive assessment of leading scientists, it still remains in the priority areas of semantics research next to the parametric, feature, prototype and situational approaches. Scientists use it both for revealing the ethnocultural specificity of the image of the world of representatives of various ethnoses, and for a comprehensive analysis of the meaning of the word of a certain language. We used both perspectives of research in our previous scientific studies. In this article we present the results of directed associative experiments, that were held at the beginning of the XXI century in Ukraine. **Purpose.** The purpose of the study is to reveal the structure of the associative value by the example of the associative fields of the stimulus FRIEND in the Ukrainian language. **Methods.** The main methods of research are descriptive, structural (component analysis), associative experiment (directed), “associative gestalt”. **Results.** The psycholinguistic analysis demonstrates the structure of associative field of the stimulus FRIEND, obtained as a result of conducting of the directed associative experiments as for the selection of definitions and comparisons. The placement of zones and their filling show the main association strategies that we consider as specific components leading in determining of the associative meaning of the word, in the formation of images of the linguistic consciousness of Ukrainian respondents. **Conclusion** The study of the meaning of the word on the material of lexicographic sources and a number of associative experiments that were applied to a specific word-stimulus is justified and necessary for the comprehensive identification of semantics.

Key words: the world reflection, linguistic consciousness, associative experiment, associative field, associative gestalt.

Формулювання проблеми та її зв'язок із науковими завданнями. Асоціативний підхід до вивчення значення є одним з основних, поряд з параметричним, ознаковим, прототипним, ситуаційним, що сформувався у ХХ столітті. Сутність кожного підходу чітко сформульовано й викладено О.О. Залевською [3, с. 104] ще наприкінці 90-х років минулого століття, однак дослідження у межах кожного з них активно продовжуються й на початку ХХІ сторіччя, що засвідчує незгасаючу **актуальність** вивчення семантики, зокрема в питанні визначення структури значення та національно-культурної своєрідності.

У психолінгвістиці останніх десятиліть накопичено чималий досвід виявлення специфіки образу світу представників різних етносів у міжкультурних зіставленнях, з одного боку, та всебічного аналізу значення слова певної мови, з іншого. Асоціативний підхід, на переконання О.О. Леонтєва та О.О. Залевської, допомагає зрозуміти “принципову єдність психологічної природи семантичних та асоціативних характеристик слів” [3, с. 107].

Традиційно цей підхід ґрунтується на матеріалах асоціативних експериментів (вільних, спрямованих), які репрезентують живе мовлення представників певного етносу і відбивають асоціативне значення на синхронічному зрізі, що є важливим не лише з огляду вивчення шляхів розвитку значення, фонових знань, а й розуміння образів мовної свідомості, що стоять за тим чи іншим словом.

Мета статті та її завдання. Метою роботи є виявлення структури асоціативного значення на прикладі асоціативних полів стимулу ДРУГ в українській мові.

Під асоціативним значенням, слідом за Дж. Дізом, ми розуміємо “значення, подане набором слів-реакцій на певне слово-стимул” [7, с. 142]. Водночас асоціативне поле відбиває образи мовної свідомості носіїв конкретної мови, оскільки представник етносу сприймає будь-який предмет або явище “...не лише в його просторових вимірах і в часі, а й у значенні, а значення концентрують у собі внутрішні системні зв'язки об'єктивного світу. У значеннях, на відміну від особистісного смислу, фіксується певний культурний стереотип, інваріантний образ даного фрагменту світу, притаманного певному етносу” [9, с. 207].

Матеріал дослідження отримано в результаті проведення психолінгвістичних експериментів на початку ХХІ століття в Україні. Респондентами були студенти вищих навчальних закладів України, які представляють західні, центральні й східні регіони країни. Становлення цієї молоді відбувалося переважно в умовах формування самостійної держави на пострадянському просторі в нових суспільно-історичних умовах.

Для досягнення поставленої мети розв'язано наступні завдання: 1) проаналізовано значення слова **друг** за тлумачним словником; 2) проведено спрямовані асоціативні експерименти серед українських респондентів; 3) укладено асоціативні поля слова-стимулу за матеріалами спрямованих асоціативних експериментів; 4) виявлено й охарактеризовано структуру асоціативних полів стимулу ДРУГ в українській мові.

Мовна свідомість як конкретної людини, так і представників певного етносу в цілому, відбиває “...системність свідомості, яку розуміють як системність утворюючих її значень” [9, с. 5]. Ця системність, на думку Н.В. Уфїмцевої, не є статичною, а змінюється внаслідок постійного пізнання реального світу та накопичення соціального досвіду: “Значення і смисл – два складники свідомості – постійно розвиваються, хоча сутність цього розвитку не є для них однаковою: значення розвивається за рахунок усе більш повного “привласнення” того смислу, що існує в суспільній свідомості, а смисл розвивається у міру розвитку соціального досвіду, тобто неначе “надбудовується” над значенням” [9, с. 5].

Отже, формування образів мовної свідомості, що стоять за стимулом ДРУГ, ґрунтується насамперед на споконвічних уявленнях, що відбиває стереотип “свій – чужий”, який завжди реалізується в соціальному, культурному, релігійному, військовому протиставленні тощо. Про це протиставлення Ю.С. Степанов говорив, що воно “пронизує всю культуру колективного,

массового, народного, національного світогляду” [8, с. 126]. Отже, вивчення стимулу ДРУГ у цілому здійснено у взаємодії зі стимулом ВОРОГ, який вже охарактеризовано в іншій публікації [Терехова, 2017], однак цей зв'язок повною мірою відбивається в асоціативному значенні досліджуваного стимулу.

На важливість слова **друг** і в лексиконі, і в менталітеті народу вказувала А. Вежицька, зазначаючи, що “...друзі утворюють важливу соціальну категорію: це люди, на яких можна покластися, коли потрібно знайти допомогу або підтримку” [1, с. 109], що є головними елементами концепту “Друг”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує розгляд науковцями різних галузей (мовознавства, літературознавства, філософії, соціології, психології тощо) вивчення значення або концепту ДРУГ окремо та у складі інших концептів, почасти на матеріалі конкретної мови, проте більшою мірою в зіставному аспекті. Так, значною частиною науковців здійснено дослідження цього концепту у межах іншого, зокрема концепту ДРУЖБА, наприклад: Араповою О.А., Коняєвою О.Л., Лунцовою О.М., Мирзахановою С.М.; Осиповою О.С., Хван Н.С.; Печенюк О.М., Садчиковою Л.В., Хизовою М.О., Чугасвою О.С.; градієнт-концепту “ДРУЖБА – МИР – ВОРОЖНЕЧА”, наприклад, Лунцовою О.М.; у складі бінарних опозицій, наприклад: Богдан С., Пантелєєвою І. та іншими. Як окремий концепт його вивчали Вежицька А., Маринич Д.С.; Опря О.С., Донскова О.О.; Попович К.С., Пахомова В.М., Урисон О.В., Шмельов О.Д. та інші. У нашій роботі увагу зосереджено на дослідженні переважно асоціативного значення слова ДРУГ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням здобутих результатів репрезентує виявлення значення та встановлення структур асоціативних полів стимулу ДРУГ та образів мовної свідомості у фрагментах образів світу українських респондентів.

Лексикографічне значення слова з'ясовано за “Словником української мови” [6]:

ДРУГ, а, чол. (мн. друзі, ів).

1. Особа, зв'язана з ким-небудь дружбою, довір'ям, відданістю; товариш, приятель; протилежне в о р о г. *Святу біблію читає Святий чернець і навчає, Що цар якийсь-то свині пас Та дружню жінку взяв до себе, А друга вбив. Тепер на небі* (Тарас Шевченко, I, 1951, 327); *Росли брати, зростали, та не були друзями* (Михайло Коцюбинський, I, 1955, 103)...

* У порівняннях. *І людські голоси мене вітали, Мов друга давнього* (Леся Українка, IV, 1954, 116);

// Особа, зв'язана з ким-небудь взаємним коханням, любов'ю; коханий, любий. *Без тебе не любий мені був би світ, Ти – більше, ніж муж! Ти мені друг і товариш!* (Іван Нехода, Хто сіє вітер, 1959, 249);

// (одн. друже, мн. друзі). Уживається в кличній формі при ввічливому, поблажливому або іронічному звертанні. *А може ще добро побачу? А може лихо переплачу? Води Дніпрові нап'юсь, На тебе, друже, подивлюсь* (Тарас Шевченко, II, 1963, 66); *Під віконце хтось помалу підступає. Тут поет не втерпів: “Хто там?” Невідомого питає. “Якщо злодій, то запевне Помилувсь ти, любий друже!”* (Леся Українка, I, 1951, 369)...

2. чого. Прихильник, захисник кого-, чого-небудь. *Він почував себе демократом, другом народу, який не має чого боятись* (Михайло Коцюбинський, II, 1955, 384)... [СУМ, Т. 2, с. 422].

Отже, слово **друг** є багатозначним, основні його значення: особа, пов'язана дружніми стосунками з іншою людиною; антонімічне до **ворог**; кохана людина; приязне звертання; прихильник або захисник.

Споконвічні уявлення українців про друга відбито у словнику-довіднику “Знаки української етнокультури” В.В. Жайворонка, де, зокрема, зазначено, що “**друг** – відданий, вірний товариш, приятель; протилежне ворог; цінувався в народі часом вище, ніж кровний брат (“*Не так тії сто братів, як сто друзів*”); у народноісенній творчості – коханий чоловік, суджений, у весільних

піснях – наречений. *Ой піду я не берегом – лугом: чи не зострінуся з несуженим другом* (А. Метлинський); *Слала Маруся до Юрочка: мій Юрасеньку, мій друже вірний!* (весільна пісня); *Без вірного друга великая туга* (М. Номіс)” [2, с. 201-202].

Лексикографічне значення, яке більшою мірою засвідчує стале значення слова, порівняємо з асоціативним (за Дж. Дізом), психолінгвістичним (за Й.А. Стерніним) значенням, отриманим у результаті аналізу асоціативних полів слова-стимулу ДРУГ у різних асоціативних експериментах.

Хоча в цій науковій розвідці ми спираємося на наслідки спрямованих асоціативних експериментів, варто до повного аналізу залучати й матеріали вільного асоціативного експерименту (всебічний аналіз асоціативного поля у зіставному аспекті вже зроблено в попередніх публікаціях). Отже, ядро отриманого в ньому асоціативного поля стимулу ДРУГ становлять найчастотніші асоціації: ДРУГ – *вірність* (10), *ворог* (6), *допомога* (5), *опора* (5), *порадник* (5), *дружба* (4), *хлопець* (4), *чоловік* (4), тобто найголовніше актуалізоване значення – це віддана людина (ДРУГ – *вірність* (10)), потім вже виявляється антонімічне значення до поняття **ворог** (ДРУГ – *ворог* (6)), яке має надзвичайно потужний семантичний зв’язок, що визначає всі антонімічні відношення між словами, і зазвичай мають найбільшу частотність у “дзеркальних” асоціаціях. Інші ядерні асоціації (ДРУГ – *допомога* (5), *опора* (5), *порадник* (5)) підсилюють формування уявного образу друга. Реакції ДРУГ – *хлопець* (4), *чоловік* (4) пов’язують це поняття з приятельськими відносинами, коханою людиною.

Асоціативне поле, утворене на матеріалі спрямованого асоціативного експерименту на підбір означень, містить 196 реакцій, у тому числі 56 асоціатів, 35 реакцій з одиничною частотністю.

Найчастотніша ядерна асоціація, а саме ДРУГ – *вірний* (51) підкреслює найголовнішу ознаку, яка визначає сутність поняття друг, що підтверджує основний напрям асоціювання, виявлений за результатами й вільного асоціативного експерименту. Серед найчисельніших характеристик друга – реакції *справжній* (20), *надійний* (17), *чесний* (11), *щирий* (9), які є визначальними у формуванні образу друга.

Більш яскраво вони виявляються у межах цілого асоціативного поля, з урахуванням усіх, у тому числі одиничних відповідей, на доречності чого наголошувала О.О. Залевська [3, с. 106-107]. Для аналізу всіх асоціацій застосовано метод “асоціативного гештальту” [5], сутність якого викладено в попередніх працях [див. Терехова Д. І., 2005-2017].

Асоціативний гештальт асоціативного поля стимулу ДРУГ за наслідками цього експерименту має таку подану нижче структуру.

Зона 1. Характеристики за рисами характеру, 62 %: 1) позитивні: ДРУГ – *вірний* (51), *надійний* (17), *чесний* (11), *щирий* (9), *добрий* (6), *відданий* (5), *розрадливий* (4), *незрадливий* (3), *розуміючий* (3), *відкритий* (2), *добррозичливий* (2), *врівноважений*, *милосердний*, *покладистий* (р.), *справедливий*; 2) негативні: ДРУГ – *невірний*, *лукавий*, *лютій*.

Зона 2. Характеристики за ставленням та оцінкою, 18 %: ДРУГ – *справжній* (20), *хороший* (4), *дійсний* (3), *кращий* (3), *удаваний*, *гарний*, *лепший* (р.), *дружній*, *поважний*, *рідкісний*.

Зона 3. Характеристики за фізичною силою, 3,6 %: ДРУГ – *сильний* (4), *могутній* (3).

Зона 4. Характеристики за часовими показниками, 3 %: ДРУГ – *вічний* (3), *давній*, *постійний*, *своєчасний*.

Зона 5. Характеристики за почуттями, 2,5 %: ДРУГ – *любимий* (р.) (3), *дорогий*, *улюблений*.

Зона 6. Характеристики за емоційним станом, 2,5%: ДРУГ – *веселий* (5).

Зона 7. Ментальні характеристики, 2,5 %: ДРУГ – *розумний* (4), *нерозумний*.

Зона 8. Характеристики за ступенем близькості, 2 %: ДРУГ – *близький* (2), *мій*, *рідний*.

Зона 9. Естетичні характеристики, 1,5 %: ДРУГ – *гарний*, *красивий*, *симпатичний*.

Зона 10. Параметричні просторові характеристики, 1%: ДРУГ – *великий* (2).

Зона 11. Характеристики за професією або сферою діяльності, 0,5 %: ДРУГ – *бойовий*.

Зона 12. Характеристики за меркантильністю, 0,5 %: ДРУГ – *немеркантильний*.

Ядро асоціативного гештальту становлять дві найбільші за обсягом зони. Першу позицію займає зона 1 “Характеристики за рисами характеру” (62 %), її найчастотніші асоціації виявляють ті риси, які повинні бути наявними в характері особи, яку вважають другом (ДРУГ – *вірний* (51), *надійний* (17), *чесний* (11), *щирий* (9), *добрий* (6) тощо). Друге місце посідає зона 2 “Характеристика за ставленням та оцінкою” (18 %), серед яких найбільше асоціацій подано за критеріями (О.М. Шрамм) відповідності / невідповідності стандарту (наприклад, ДРУГ – *справжній* (20), *хороший* (4), *кращий* (3), *удаваний*, *лепший* (р.)), відношенням до дійсності (наприклад, ДРУГ – *дійсний* (3)), окремі асоціації підкреслюють оцінку винятковості (наприклад, ДРУГ – *рідкісний*). Обидві зони максимально відбивають ідеальні уявлення українських респондентів про справжнього друга, інші, периферійні зони, їх доповнюють.

Критерій естетичного ідеалу відображено у периферійній зоні “Естетичні характеристики” (наприклад, ДРУГ – *гарний*, *красивий*, *симпатичний*).

Асоціація зони “Характеристики за професією або сферою діяльності” ДРУГ – *бойовий* подає ще один “спосіб” розпізнати, перевірити справжнього друга, розуміння вияву істинної сутності людини в екстремальних умовах, якими, безумовно, є військові дії, і тому друг, що пройшов пліч-о-пліч війну, найвище цінується.

Не зважаючи на те, що зазначені характеристики є переважно якісними прикметниками, які характеризуються наявністю антиномії за кожною ознакою (наприклад, *гарний* / *поганий*, *добрий* / *злий*), образ друга формують лише або переважно позитивні характеристики. Наявні негативні характеристики, якщо представлені, наприклад, ДРУГ – *розумний* (4), *нерозумний*, то мають низьку частотність. Очевидно, це пояснюється тим, що при сприйнятті стимулу ДРУГ максимально актуалізуються ознаки, які характеризують “справжнього друга” як ідеалу, що виражає основну сутність поняття. Поодинокі представлені негативні характеристики або не є основоположними у формуванні загального образу (наприклад, друг може бути не обов’язково надзвичайним інтелектуалом, головне, щоб він відповідав іншим критеріям – був відданий, надійний, мав змогу допомогти під час скрути), або ж є ознаками “несправжнього друга”, наприклад, ДРУГ – *удаваний*, образ якого також входить до образів мовної свідомості, що стоять за цим словом-стимулом, і реалізуються повною мірою, якщо, наприклад, продовжити дослідження наступними спрямованими експериментами зі стимулами СПРАВЖНІЙ ДРУГ та НЕСПРАВЖНІЙ ДРУГ. Таким чином, найчастотніші асоціації несуть головне змістовне навантаження (З.Д. Попова), найголовніші напрями асоціювання відбивають саме ті ознаки, які в сукупності репрезентують у пам’яті певний концепт (О.О. Залевська) та є визначальними для встановлення належності до певної категорії (Е. Рош).

Асоціативне поле стимулу ДРУГ, отримане внаслідок проведення спрямованого асоціативного експерименту на підбір порівнянь, містить 100 реакцій, у тому числі 59 асоціатів, із них 45 з одиничною частотністю. Найчастотніші асоціації ядра цього асоціативного поля (ДРУГ – як *брат* (14), *собака* (13), *опора* (9), *товариш* (8), *порадник* (5)) продовжують основні напрями асоціювання, виявлені у вільному та попередньому спрямованому асоціативних експериментах, наприклад, порівняння ДРУГ – як *брат* (14) доводить ступінь довіри до такої людини, близькості; порівняння ДРУГ – як *собака* (13) підтримує ознаку відданості у стосунках, порівняння ДРУГ – як *опора* (9) – здатність прийти на допомогу, підтримати у разі потреби. Повною мірою напрями асоціювання виявлено за методом “асоціативного гештальту”.

Асоціативний гештальт стимулу ДРУГ за матеріалами спрямованого асоціативного експерименту на основі підбору асоціацій-порівнянь має таку структуру:

Зона 1. Порівняння з людиною за різними критеріями, 34 %:

1) за родинними стосунками, 14 %: ДРУГ – як *брат* (9), *мати*, *родич*, *рідний брат*, *сваха*, *свекруха*;

2) порівняння-синоніми, 15 %: ДРУГ – як *товариш (8), друг (3), приятель, приятник, соратник*.

3) за сферою діяльності, 5 %: ДРУГ – як *помічник (2), лицар, партнер, єдинодумець*;

4) порівняння-антоніми, 1 %: ДРУГ – як *ворог*;

Зона 2. Порівняння, що містять ставлення та оцінку, 23 %: ДРУГ – як *опора (9), підтримка (4), поміч (2), втіха, друге “я”, захист, міра, подяка, права рука, розвага, як сам*.

Зона 3. Порівняння з фауною, 17 %: ДРУГ – як *собака (13), ведмедик, вірна собака, кінь, пес*.

Зона 4. Порівняння з предметами, 5 %: ДРУГ – як *блок інформації, капці, лист, рятівний круг (р.), щоденник*.

Зона 5. Порівняння з астрономічними об'єктами, 3 %: ДРУГ – як *Всесвіт, сонце, супутник*.

Зона 6. Порівняння з будівлями та їхніми складниками, 2 %: ДРУГ – як *фортеця, стіна*.

Зона 7. Порівняння з персоналіями, 1 %: ДРУГ – як *Робін Гуд*.

Зона 8. Порівняння з родиною, 1 %: ДРУГ – як *сім'я*.

Зона 9. Порівняння з життям, 1 %: ДРУГ – як *життя*.

Зона 10. Порівняння з часом доби 1 %: ДРУГ – як *ранок*.

Зона 11. Порівняння з флорою, 1 %: ДРУГ – як *квіти*.

Зона 12. Наявність / відсутність, 1 %: ДРУГ – як *відсутність*.

Ядро цього асоціативного гештальту становлять зони “Порівняння з людиною за різними критеріями” (34 %) та “Порівняння, що містять ставлення та оцінку” (23 %). Реакції, що містяться в першій зоні, наприклад, ДРУГ – як *брат (9), мати, родич, рідний брат* підтримують ступінь близькості та довіри. За словами В.В. Колесова [4, с. 55], слова “брат” та “сестра” традиційно позначають рівність у соціальних відносинах, вони підтверджують повне сприйняття як “свого”.

Асоціації зони 2, наприклад, ДРУГ – як *опора (9), підтримка (4), поміч (2), захист, права рука* засвідчують ознаку підтримки, допомоги, надійності дружніх стосунків, яка, до речі, знаходить своє продовження і в реакції із зони “Порівняння з персоналіями”: ДРУГ – як *Робін Гуд*, персонаж, відомий як помічник та захисник простих людей.

Ідея захисту виявляється також в реакціях зони “Порівняння з будівлями та їхніми складниками”, наприклад, ДРУГ – як *фортеця, стіна*.

Чисельними є асоціації-синоніми, наприклад, ДРУГ – як *товариш (8), друг (3), приятель, приятник, соратник*, що пояснюється, з одного боку, потужними семантичними зв'язками між ними, з іншого, демонструють ступінь вияву дружніх стосунків. По часті цю ознаку має і реакція ДРУГ – як *супутник*, її за іншою ознакою віднесено до зони “Порівняння з астрономічними об'єктами”. Асоціації цієї ж зони ДРУГ – як *Всесвіт, сонце* репрезентують значущість, провідну роль друга в житті людини.

Висновки й перспективи подальших досліджень

Таким чином, асоціативне значення слова розкриває його реальну презентацію у свідомості респондентів та функціонування у мовленні. Головні напрями асоціювання збігаються і у вільному, і в спрямованих експериментах, інші розгалуження демонструють більш глибокі семантичні зв'язки. У свідомості сучасних представників українського народу відбивається переважно споконвічне уявлення про друга, що виявилось в основних напрямках асоціювання: друг – це насамперед віддана людина, яка викликає повну довіру, навіть прирівнюється до члена родини, яка завжди готова надати допомогу, захист, відіграє надзвичайно велику роль у житті кожного, є порадником та однодумцем.

У подальшому передбачено вивчення зазначеного стимулу в зіставному аспекті на матеріалі слов'янських та інших мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288 с

2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / Віталій Вікторович Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
3. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику / Александра Александровна Залевская. – М. : Російск. гос. гуманит. ун-т, 1999. – 382 с.
4. Колесов В.В. Мир человека в слове Древней Руси. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1986. – 312 с.
5. Марковина И. Ю., Данилова Е. В. Специфика языкового сознания русских и американцев: опыт построения “ассоциативного гештальта” текстов оригинала и перевода / И. Ю. Марковина, Е. В. Данилова // Языковое сознание и образ мира / Отв. ред. Н. В. Уфимцева. – М. : Институт языкознания РАН, 2000. – С. 116-132.
6. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 2. – С. 422.
7. Слобин Д., Грин Дж. Психолінгвістика / Д. Слобин, Дж. Грин. – М. : Прогресс, 1976. – 350 с.
8. Степанов Ю. С. Константы: словарь русской культуры : Изд. 2-е, испр. и доп / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Академический проект, 2001. – 990 с.
9. Уфимцева Н. В. Языковое сознание: динамика и вариативность / Н. В. Уфимцева. – М., Калуга: Институт языкознания РАН (ИП Шилин И.В.), 2011. – 252 с.

REFERENCES

1. Vezhbizkaya A. (Wierzbicka) Ponimaniye kultur cherez posredstvo kljuchevykh slov / A. Vezhbizkaya. – М. : Yazyki slavyanskoy kulturi, 2001. – 288 s.
2. Zhayvoronok V. V. Znaki ukrajinskoyi etnokultury : Slovník-dovidnik / Vitaliy Viktorovych Zhayvoronok. – К. : Dovira, 2006. – 703 s.
3. Zalevskaya A. A. Vvedeniye v psyholingvistiku / Aleksandra Aleksandrovna Zalevskaya. – М. : Rossiysk. gos. Gumanit. un-t, 1999. - 382 s.
4. Kolesov V. V. / Mir cheloveka v slove Drevney Rusi. – L. : Izd-vo Leningradskogo un-ta, 1986. – 312 s.
5. Markovina I. Ju., Danilova E. V. Specifika jazykovogo soznaniya russkih i amerikancev: opyt postroeniya “associativnogo geshtal'ta” tekstov originala i perevoda / I. Ju. Markovina, E. V. Danilova // Jazykovoe soznanie i obraz mira / Otv. red. N. V. Ufimceva. – М. : Institut jazykoznanija RAN, 2000. – С. 116-132.
6. Slovník ukrajinskoyi movy: v 11 tt. / AN URSSR. Institut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. – К. : Naukova dumka, 1970-1980. – Т. 2. – S. 422.
7. Slobin D., Grin J. Psyholingvistika / D. Slobin, J. Grin. – М. : Progress, 1976. – 350 s.
8. Stepanov Yu. S. / Konstanty: slovar russkoj kultury : Izd. 2-ye, ispr. i dop. / Yuriy Sergeevich Stepanov. – М. : Akademicheskij proekt, 2001. – 990 s.
9. Ufimceva N. V. Jazykovoe soznanie: dinamika i variativnost' / N. V. Ufimceva. – М., Kaluga: Institut jazykoznanija RAN (IP Shilin I.V.), 2011. – 252 s.

Дата надходження до редакції 14.11.2017